

voimattoman uhrin naamion takaa, repäistävä irti keltaiset tähtemme. On aika tulla ihmiseksi, alettava elää, tunnettava iloa ja kärsimystä.

Kirjallisuudentutkijan näkökulmasta yksi Jiri Weilin kirjan ylläpitämä tavoite on siinäkin, että hän osoittaa vääräksi aikalaisensa José Ortega y Gasset'n viimeaikoinakin tiuhaan siteeratun ajatuksen taiteen ja elämän välttämättömystä etäisyydestä, itkun ja naurun tarpeettomuudesta taiteessa. Myös ranskalaisen modernin lyriikan yhtenä keskushahmona pidetylle Mallarméille voi Jiri Weilin kirjan kanssa näyttää pitkää nenää: *Tähti sydämellä* osoittaa upeasti, miten mestaruuden lähellä käy aina lämmin henkäys.

Päivi Sinikka Kosonen

Historialla nykyisyyden kimppuun!

Markku Hyrkkänen, *Aatehistorian mieli*. Vastapaino, Tampere 2002. 283 s.

Kari Palonen, *Quentin Skinner. History, Politics, Rhetoric*. Polity Press, Cambridge 2003. 207 s.

Viime vuosina historiantutkimuksen mieltä ja menetelmiä käsitteleviä kirjoja on ilmestynyt useita. Joku voisi pitää ilmiötä merkinä jopa historiantutkimuksen kriisistä, mutta kyse on itsereflektion yleistymisestä, mikä on filosofisesti katsoen pikemminkin merkki kuokoistuksesta. Tampereen yliopiston historiantieteen professori (mvs.) Markku Hyrkkänen on tuottanut ilmeisen pitkän prosessin tuloksena kirjan *Aatehistorian mieli*, jossa hän esittää oman näkemyksensä aatehistorian tutkimuksen mielekkyydestä sekä mielekkääksi ko-

kemastaan tavasta tehdä aatehistoriaa. Jyväskylän yliopiston valtio-opin professori Kari Palonen puolestaan kirjoitti esittelyn poliittisen historian tutkimuksen nk. cambridgen koulun uranuurtajan Quentin Skinnerin ajattelusta. Näennäisen erilaiset lähtökohdat tuottavat kuitenkin monella tapaa samankaltaiset kirjalliset teokset. Käy nimittäin selväksi, että rakentaessaan omaa käsitystään aatehistorian tutkimuksesta Hyrkkänen tekee sen käyden läpi muiden (mm. Quentin Skinnerin) käsityksiä aiheesta ja esittää oman näkemyksensä niiden kanssa keskustellen. Näin olen Hyrkkänen esittelee eräitä historian-tutkimuksen perinteitä kirjassaan melko laajastikin. Esitellessään Skinnerin käsityksiä Palonen taas asettaa ne oman oppineisuutensa yhteyteen. Hän peilaa tutkimuskohdettaan Weberiä, Sartrea, Arendtia ja Nietzscheä vasten eli yhteydessä teksteihin, jotka Skinner ”jättää tarkoituksella tai tahattomasti käsittelemättä” (7). Skinner kyllä mainitsee laajassa tuotannossaan kaikki nämäkin teoreetikot, mutta oikeastaa vain Weberin rooli on merkittävä. Tämä asetelma siis poikkeaa totutusta, mutta toki Palonen kuljettaa mukana myös Skinnerin itsensä kautta merkittäviä ajattelijoina kuten Wittgensteinia, Collingwoodia, Austinia ja hänen varsinaisia aikalaishakkejaan asettaen Skinnerin puheenvuorot myös näihin konteksteihin periskinnerläiseen tapaan.

Aatehistorian mielestä ja tutkijan yksinäisyydestä

Aivan aluksi Hyrkkänen palauttaa historiantutkimuksessa jossain määrin kadoksissa olleen subjektin paikalleen. Aatehistoria on hänelle nimittäin käsittämisen historiaa: ”Tutkimukseni nojautuu käsitykseen, että aatehistoriallisessa ja ylipyörittäen historiallisessa tutkimuksessa on otettava vakavasti historiallisten *toimijoiden* käsitykset asioista” (10, kursivoitettuna allekirjoitaneen). Hän antaakin itselleen tehtäväksi vastata kysymykseen, kuinka historioitsijan olisi mahdollista käsitellä asioiden käsittäminen sekä ymmärtää niille annettuja merkityksiä. Myöhemmin hän vielä tarkentaa annettujen merkitysten ymmärtämisen ja käsittämisen käsittämisen välisen yhteyden olevan käsitteellistä laatua ja ehdottaa, että merkitysten ymmärtäminen on tar-

kennus käsittämisen käsittämiseksi. Tähän voisi lisätä, että kysymys on kirjan nimen mukaisesti myös tällaisen tutkimuksen mielen etsimisestä eli tutkimustavan oikeuttamisesta.

Tutkimuksensa tehtävänannossa esiin kaivetun ”historiallisen toimijan” perusteella selittyy ensimmäisen kappaleen otsikko ”subjektin paluu”. Tässä kappaleessa Hyrkkänen tarkastelee ensin prosessi- ja rakennehistorian tutkimusta mahdollisen käsitysavaruuden kartoittajina. Sitten hän vertaa näkemystään aatehistorian tutkimusalasta sosiaalishistorian alaan. Hän tarkentaa näkemystään aatehistoriasta sille läheisiin tutkimustraditioihin kuten esim. *history of ideas*-perinteeseen, ’aate- ja oppihistoriaan’ sekä kulttuurihistoriaan. Luku käykin hyvästä katsauksesta myös näiden perinteiden maailmaan.

Seuraavaksi Hyrkkänen nostaa esiin käsittämisen käsittämisen tutkimisen kohteeseen liittyviä näkökulmia. Apuvälineiksi hän tarjoaa maailmankuvan ja mentaliteettien historian tutkimusta sekä käsitehistoriaa. Vaikka näihinkin tutkimusperinteisiin perehdytään nimenomaan Hyrkkäsen suosiman tutkimusotteen näkökulmasta, toimii tämäkin luku alustavana johdatuksena mainittujen traditioiden maailmaan. Kuten koko kirjassa niin myös tässä luvussa kirjoittaja tasapainoilee historiantutkimuksen käsitteisiin ja menetelmiin elimellisesti liittyvän epävarmuuden kanssa ja rauhoittaa niitä, jotka odottavat tieteeltään betonimaista varmuutta tai yksiselitteisiä määritelmiä. Koska mentaliteetin tutkimuksen tai maailmankuvan historian objektiivista määritelmää ei olekaan olemassa, on Hyrkkäsen mukaan tutkijan lupa tai jopa velvollisuus luoda määritelmänsä itse. Tämä eksistentiaalisilta kuulostava vaade tarkoittaa tietenkin sitä, että epäonnistumisen ainoa syyllinen on tutkija itse, mutta toisaalta onnistuessaan tutkija voi siekailematta nauttia saavuttamistaan tuloksista (kts. 73). Aivan yksin ei Hyrkkänen tutkijaa kuitenkaan jätä. Hän havainnollistaa valitsemiaan käsitteitä tai näkökulmia mm. pohtimalla mentaliteetin ja ideologian suhdetta ja edelleen vertaa mentaliteettia maailmankuvan käsitteeseen. Käsitehistorian tutkimusta Hyrkkänen havainnollistaa esimerkein ja erityisesti saksalaisten käsitehistorioitsijoiden Reinhart Kosselleckin ja Rolf Reichardin hankkeiden kautta.

Metodeja käsittelevässä luvussa Hyrkkänen kiinnittää ensin huomion siihen, kuinka vaikutemallista tuli josain vaiheessa ajatusmalli, jota sovellettiin tutkimukseen puoliautomaattisesti ja arvostelee sitä keskeneräisyydestä tai siitä, että vaikuteanalyysin herättämiin kysymyksiin kuten esim. miksi joku historiallinen toimija omaksui tiettyjä vaihtotteita, jätetään tässä tutkimusperinteessä vastaamatta. Hyödylliseksi menetelmäksi Hyrkkänen arvioi collingwoodilaisen kysymyksen ja vastauksen logiikan. R. G. Collingwoodia käsittelevä luku onkin yksi kirjan parhaimmista ja collingwoodilainen käsitys historiantutkimuksen luonteesta aukeaa lukijalle lähes vääjäämättömästi. Tutkimusmenetelmiä käsittelevän luvun lopettaa intentioiden ja uskomusten suhdetta käsittelevä kappale, jossa Hyrkkänen esittelee lähinnä Quentin Skinnerin näkemystä historiallisen toimijan tarkoitusten asemasta historiallisten merkitysten tutkimuksessa. Kappale onkin harvinaisen selkeä ja tervejärkinen arvio Skinnerin käsityksistä. Kappaleeseen sisältyvä Gadameria koskeva huomautus, jolla Gadameriin nojaavat intentioiden selvittämisen mahdottomuutta korostavat huomautukset tyrmätään on myös paikallaan. Kirjan toiseksi viimeinen kappale käsittelee kontekstin ja merkitysten suhdetta. Kappale on tärkeä Hyrkkäsen ajatusten ymmärtämisen kannalta. Paitsi, että Hyrkkänen havainnollistaa tässä kappaleessa kontekstoinnin etuja ja ongelmia Allan Janikin ja Stephen Toulminin Wittgenstein-tulkinnan avulla, niin hän esittää myös yleisluontoisia käsityksiään aatehistoriasta. Hyrkkänen kehottaa aatehistorioitsijaa käsittämään toiminnan ja ajattelun toistensa konteksteina. Tämä tukee hänen argumentaationsa ydintä toiminnan ja ajattelun käsitteellisestä yhteydestä: toiminnan sisältämän ajattelun voi ymmärtää vain (tai ainakin helpommin) jos ymmärtää toimintaa ja päinvastoin.

Kirjassa ehkä useimmin toistuva ajatus on, että historioitsijan työtä ei ole helpottamassa ’aidon’ historiantutkimuksen eksakteja menetelmiä. Hän kirjoittaa sitä käsitystä vastaan, että historioitsijan työ olisi vain lähdeaineistoon nojaavaa enemmän tai vähemmän mekaanisesti tapahtuvaa toimintaa. Hyrkkänen korostaa mielikuvituksen merkitystä ja toteaa, että ”Historioitsijat eivät tule aina ajatelleeksi, miten paljon

he joutuvat työssään ajattelemaan” (212). Historioitsijalle ei ole olemassa mitään viimekätistä perustaa, johon nojata ja siksi historioitsijan on opittava uimaan (kts. 213). Tämä näkemys on kirjan keskeistä ydintä. Koska tästä käsityksestä seuraa myös historioitsijan vastuu omista valinnoistaan, nousee historioitsijan itsetuntemuksen rooli tärkeäksi. Aatehistoria onkin itsetuntemuksen parantamista kahdella rintamalla. Ensinnäkin tutkijan on pyrittävä tulemaan mahdollisimman tietoiseksi omista tutkimusellisista valinnoistaan. Toiseksi hyvä aatehistoria pyrkii perehtymään meille vieraisiin uskomuksiin ja tekemään niistä tuttuja. Skinnerin tapaan Hyrkkänen näkee vieraisiin uskomuksiin perehtymisen merkityksen olevan juuri niiden vieraudessa. Vertautuessaan omiin ajattelutapoihimme vieraat ajatteluvat pakottavat meidät tarkistamaan myös omiamme.

Nyky aika ja historioitsijat

Kari Palonen tuntee Quentin Skinnerin hyvin. Skinner onkin todennut, että Palonen vaikuttaa ymmärtävän hänen tuotantoansa paremmin kuin hän itse (kts. Quentin Skinnerin haastattelu: n&n 4/00, 18). Palosen kirja *Quentin Skinner History, Politics, Rhetoric* on maailmalla ensimmäinen Skinneriin keskittynyt monografia ja siksi se on automaattisesti merkittävässä asemassa Skinner-tutkimuksessa. Tässä mielessä on tärkeää, että Skinnerin tuotantoa on mukana mahdollisimman laajasti. Palonen käykin läpi käytännöllisesti katsoen Skinnerin koko tuotannon aina BA tutkintoa edeltävistä teatterihistoriaa käsittelevistä esseistä merkittävien kirja-arvioiden kautta hänen pääteoksiinsa ja vapauden historiaa käsitteleviin kirjoituksiin. Toki Palonen hahmottelee kuvaa Skinneristä tietystä perspektiivistä käsin, eikä pyrikään valaisemaan Skinnerin ajattelun kaikkia puolilta. Valittu perspektiivi näkyy jo siinä, että teos on julkaistu Polity Pressin sarjassa Key Contemporary Thinkers ja tämä mielessään Palonen lukee Skinnerin kontribuutioita historian, historiantutkimuksen ja retoriikan tutkimukseen välineinä nykypäivän politiikan ymmärtämiseen. Toisin sanoen, Skinnerin historiallisten tulkintojen paikkansapitävyyden arviointi jää vähemmälle huomiolle ja Palosen esittämä

kysymys kuuluu: kuinka Skinner auttaa meitä ymmärtämään omaa aikaamme?

Aluksi tutustutaan aikaan, jolloin Skinner astui akateemiseen maailmaan. Palosen tulkinnan mukaan Skinner nostaa jo varhaisessa vaiheessa 60-luvulla ”historiallisen” normatiiviseksi argumentiksi. Tämä tarkoittaa puhtaan filosofisen ja pelkän historiallisen tulkinnan välisen erottelun hylkäämistä tai niiden yhteen kutomista. Skinner korostaa historiallisen ulottuvuuden merkitystä filosofisillekin tulkinnoille ja on sitä mieltä, että historiallisesti absurdeiksi osoittautuvat tulkinnat on syytä hylätä. Tämän ajatuksen Palonen sitoo myöhempisiin keskusteluihin historian tulkintojen poliittisesta luonteesta miten historian tulkinnoilla tehdään politiikkaa.

Toinen Palosen esiinnostama teema on ”teoriat siirtoina”. Teeman juuret löytyvät Skinnerin varhaisista metodologisista kirjoituksissa, jotka perustuvat pitkälti (myöhäis)Wittgensteinin kielifilosofiaan ja Austinin puheaktiteoriaan. Palosen mukaan huomion kiinnittäminen lingvistiseen toimintaan johtaa aatehistorian poliittisen luentaan (ks. 33). Tämän hän selittää ottamalla rinnalle Arendtin käsityksen politiikasta toimintana. Poliitiikka toimintana ei selity sen ’lopputuotteista’ tai ’tuloksista’ käsin vaan sen ydin on toiminnassa itsessään ja sen piirteissä. Ajatus lienee, että näin ollen tekstien tarkastelu tekoina, eli toimintana, tarkoittaa huomion kiinnittämistä niiden poliittisuuteen edellä mainitulla tavalla. Skinnerin merkitystä poliittisena ajattelijana korostaa Palosen mukaan myös se, että Skinner on erityisesti kiinnostunut kiistanalaisista puheakteista, siitä kuinka ristiriitatilanteissa historiallinen toimija pyrkii niiden avulla oikeuttamaan oman toimintansa.

Palosen Skinner tekee varsinaisen vallankumouksen *Foundations of Modern Political Thought* (1978) teoksensa myötä. Oppikirjaksi tarkoitettussa teoksessa Skinner ei tarkastele uskonpuhdistuksen arkkitehtien teorioita teorioina vaan puheakteina poliittisissa kiistoissa. Tämä painopisteen siirto teorioista poliittiseen elämään on Skinnerin oppikirjavallankumouksen keskeinen ansio. Poliittisten ”ajatussystemien” sijaan on keskityttävä siihen, kuinka poliittiset dilemmat haastavat uudelleenarvioimaan keskustelun kannalta merkittävien näkökulmien ja käytäntöjen oikeutusta se-

kä ajattelumallien käyttöön poliittisesti arvokkoina työkaluina. On yritettävä selvittää Collingwoodin tapaan, kuinka uudet kysymykset nousivat poliittisista kiistoista, ja mitä ne lisäsivät vanhoihin kysyksiin tai kuinka ne kenties muuttivat niitä.

Skinnerin ”vapauden käsitteen käytön” historialliset tutkimukset ovat hyvä esimerkki historiantutkimuksen yhteydestä nykypäivän keskusteluihin. Palonen käy läpi Skinnerin lukuisia esseitä aiheesta aina viimeisimpään ”Kolmas vapauden käsite”-luentoon. Niiden ydinajatus on, että unhoon painuneiden vaihtoehtoisten vapauskäsitteiden esiinnostaminen toimii nykyisten käsitysten kritiikkinä. Ne pakottavat meidät arvioimaan uudelleen nykyisten vapauskäsitteiden itsestäänselvyksiä ja niihin liittyviä ajatuksia esim. yksityisen ja julkisen suhteesta. Tämä kappale Palosen kirjassa on erinomainen ja tarkastelee kirjalle tyypilliseen tapaan aihetta erittäin laajan materiaalin valossa. Joidenkien Palosen mukanaan tuomien hahmojen kuten Sartren läsnäolo tuntuu hieman kaukaa haetulta. Vaikka erilaisia vapauskäsitteitä on mahdollista tarkastella Sartren käsitteitä vasten, niin se ei välttämättä tuo Skinneristä kertovaan kirjaan lisäarvoa tai on vaikea ymmärtää mitä Skinnerin ”sensitiivisyys vapauden eksistentiaalisia ulottuvuuksia kohtaan” (131) tarkoittaa, jos hän ei itse tematisoi niitä kirjoitessaan vapauskäsitteistä. Palosen halu tuoda esiin Weberin ja Sartren käsitteitä selittyikin hänen Skinnerille itselleen osoitetulla toteamuksellaan ”Weber ja Sartre oppineelle [...] saattaa olla hankala ymmärtää miksi keskustella Rawlsin, Berlinin ja Pettitin kanssa” (131).

Kirjan loppupuolella Palonen pääsee ilmeisen mieleisen aiheen pariin: puolustamaan retoriikkaa filosofiaa vastaan. Palonen lukee Skinnerin Habermasia vastaan esittämät kommentit, joissa hän asettaa kyseenalaiseksi Habermasin ”ultrarationalismin”, kritiikiksi puhdasta filosofiaa kohtaan ja korostaa Skinnerin käsitystä keskustelussa käytettävien käsitteiden historiaalisuudesta. Skinnerin innostunut arvio Richard Rortyn teoksesta *Mirror of Nature* edustaa Paloselle Skinnerin merkittävintä filosofian kritiikkiä. Tässä vuonna 1985 julkaistussa kirja-arviossa Skinner tervehtii ilolla Rortyn anti-hierarkkista käsitystä, jonka mukaan ei ole olemassa mitään erityisiä tutkimusalueita, jotka loisivat pohjan

muille tutkimusalueille. Myös Skinnerin kirja *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes* toimii Palosen valitsemasta perspektiivistä filosofian kritiikkinä. Teoksessa Skinner nostaa esiin poliittisen argumentaation ”anti-retoristen” ja ”instrumentaalisesti retorisen” muodon lisäksi renessanssin ”suuremmissa määrin retorisen” argumentaation muodon ja toteaa, että sopiva muoto tulee aina olemaan dialoginen eikä nykyfilosofian suosima holhoava monologinen käytäntö.

Kuten on jo käynyt selväksi, niin Palosen tutkimus perustuu erittäin laajaan Skinnerin tuotannon tuntemukseen ja että kirja etenee osittain kronologisessa järjestyksessä. Palonen nimittäin kaivaa esiin erilaisten teemojen ensimmäiset esiintymät Skinnerin tuotannosta ja seuraa niitä sitten läpi myöhemmän tuotannon. Yksittäisen teeman jälkeen siirrytään seuraavaan, joka käsitellään samalla tavalla. Kronologia syntyy sillä, että teemojen alut ajoittuvat Palosen tulkinnassa toisiaan seuraaviksi. Kun analyysin kohteena on Skinnerin lähes koko tuotanto noin neljäkymmenen vuoden ajalta, niin yhden perspektiivin kautta lukemisen ilmeinen vaara on tietenkin keinotekoisien koherenssin luominen, kuten Palonen hyvin tietää (ks. 177). Kieltämättä Palosen yhdestä perspektiivistä kirjoittama kokonaistulkinta Skinnerin tuotannosta herättää kysymyksiä, vaikka hän tuokin lähtökohtansa esimerkillisesti esiin. Lopputuloksena syntyy nimittäin kuva, jossa Skinnerin kontribuutioiden määrä Palosen valitsemassa perspektiivissä kasvaa lähes eksponentiaalisesti kohti nykypäivää (vaikka julkaisujen tiheydessä Skinnerillä ei ole 70-luvun jälkeen tapahtunut merkittävää muutosta). Tämä johtuu siitä, että kunkin perspektiiviin liittyvän teeman juuri löytyy Palosen kirjassa Skinnerin uran eri vaiheista, mutta ne kehittyvät ajallisesti toistensa yli lyöden. On vaikea olla näkemättä Palosen tulkinnassa jonkinasteista teleologiaa.

Esipuheessa Palonen ilmoittaa, ettei kirjoita reseptiohistoriaa ja pieniä poikkeamia lukuunottamatta ja pitää sanansa. Tämä on vahinko. Sillä, kuten jo mainitsin, kirja on pioneerityö ja siten se asettaa väkisin jonkinlaisen standardikäsitteen Skinneristä ja siinä suhteessa laajempi ja vakavissaan otettu katsaus Skinneriä kohtaan esitettyyn kritiikkiin olisi ollut paikallaan.

Filosofit historioitsijoiden ja politiikan tutkijoiden käsissä

Historiallisesti katsoen ainakin filosofien ja historioitsijoiden käsitykset toisistaan ovat olleet joissakin tapauksissa ongelmalliset. Esimerkiksi Bertrand Russell ja Arthur Danto ovat ilmaisseet omat käsityksensä historiallisen tutkimuksen merkityksestä omista Leibnizia ja Nietzscheä käsittelevissä filosofian historian tutkimuksissaan väheksyen ja vailla minkäänlaista ymmärrystä historioitsijan työstä tai alan moninaisuudesta. Toisaalta nytkin käsillä olevissa historioitsijan ja politiikan tutkijan kirjoittamissa kirjoissa puhutaan filosofiasta ainakin paikoitellen monoliittisenä rakennelmana (ja näiden kirjojen lisäksi esimerkin ilmiöstä tarjoaa vaikkapa poliittisen historian professorin Jorma Kalelan kirja *Historiantutkimus ja historia*, Gaudeamus 2000). Tuntuu yllättävältä, että terävien ajattelijoiden erottelukyky heikkenee tai että he sortuvat piittaamattomuuden kielenkäytön tasolla puheen kääntyessä filosofiaan. Kun esimerkiksi luemme Palosen kirjasta Skinnerin ”Filosofian kritiikkiä” huomaamme kyllä tekstissä mainittavien filosofien perusteella, että kyse on oikeastaan kriitikkistä tiettyjä filosofeja ja erityisesti heidän rationaalisuus-käsityksiään kohtaan. Palonenkin tämän ymmärtää, mutta otsikoi silti harhaanjohtavasti ”Filosofiasta retoriikkaan” tai ”Skinnerin filosofiakritiikki”. Myös Hyrkkänen kirjoittaa filosofien tehtävistä ikään kuin niistä vallitsi yhteisymmärrys ja että filosofit käsittävät tai heidän tulisi käsittää tehtävänsä historioitsijoiden tehtävistä erillisiksi (kts. 15-17). Tämä on kyseenalainen näkemys. Toisenlaisesta filosofian harjoittamisesta esimerkkinä voimme mainita kenties ilmeisimpänä Foucault’n, mutta myös ns. analyyttisessä traditiossa koulutuksensa saaneen Charles Taylorin. Oli lukija näiden filosofien työn onnistumisesta mitä mieltä tahansa, niin heidän käsityksenä mukaan filosofia ja historia kuuluvat yhteen ja tämä käsitys myös ohjaa heidän töitään (He ovat ottaneet kantaa myös siihen, kuinka historiaa tulisi kirjoittaa). Kirjoittajien mielessä on kuitenkin ehkä kuva filosofiasta jonkinlaisena muiden tieteiden perustan valajana. Tämä käsitys on kuitenkin filosofienkin piirissä riitautettu ajat sitten ja siihen takertuminen on melko turhaa.

Summa summarum

Suosittelen lämpimästi molempia kirjoja aatehistoriasta kiinnostuneille ja Palosen kirja on tietenkin tällä hetkellä myös välttämätön teos Skinner-tutkijoille. Molemmat teokset osoittavat kirjoittajien laajaa perehtyneisyyttä aiheeseensa ja ne tarjoavat mainiot lähtökohdat lukijalle kirjojen tutkimuskohteiden parempaan ymmärtämiseen.

Sami Syrjämäki

Just war? – Not just war

Mikko Yrjönsuuri, *Roistovaltion raunioilla. Filosofin arvio Irakin sodasta*. Gaudeamus, Helsinki 2003.

141 s.

Annettakoon anteeksi, että jo kirja-arvion aluksi paljastetaan juonen kannalta olennainen loppuratkaisu: ”Edellä on tarkasteltu monelta kannalta koalition tavoitteita Irakin sodassa. Johtopäätös on se, ettei sotaa voi pitää oikeudenmukaisena ja se oli vastoin kansainvälistä oikeutta. Se perustui epärealistisiin tulevaisuudenkuviin ja filosofisesti ongelmalliseen näkemykseen ihmisen ja inhimillisten kulttuurien luonteesta. Sota myös osoitti länsimaisen demokratian olevan kriisissä.”

Otteen lainaaminen on perusteltua, koska se kuvaa osuvasti kirjan sisältöä, eikä kuitenkaan vähennä lukemisen mielenkiintoa. Kirjan pariin ei kannusta sodan oikeutuksen kiistävä mielipide, joka on monesti kuultu muualtakin. Lukemisen arvo syntyy tarkasta, perusteellisesta ja viileästä erittelystä, jolla kirjoit-